

زنان و تحول معنایی شهروندی

نسیم‌السادات محبوبی شریعت‌پناهی*

«شهروندی»^۱ به عنوان یک واقعیت و پدیده اجتماعی بر موقعیت زنان و مردان در جامعه برای مشارکت جدی و فعالانه در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی دلالت دارد. شهروندی در عین حال که مجموعه‌ای از وظایف و حقوق را برای اعضای اجتماع مقرر می‌داند، بر برابری و عدالت نیز تأکید ویژه دارد و تمام حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی را برای آنان قائل است (صرافی و عبداللهی ۱۳۸۷). در این نوشتار برآنیم تا به بررسی چرایی جنسیتی بودن شهروندی با تأکید بر ایده‌های نخستین شهروندی بپردازیم.

شهروندی تا دهه ۱۹۸۰ همراه با توجیهات سرمایه‌دارانه‌ای بود که در خدمت مشروع ساختن مالکیت خصوصی، افزایش بی‌عدالتی و نادیده گرفتن طبقات آسیب‌پذیر جامعه قرار داشت. این امر منجر به آن شد که مدافعان حقوق اقلیت‌ها و طبقات حاشیه‌نشین جامعه دست به بازبینی مفهوم شهروندی بزنند. فعالان حوزه زنان نیز «بی‌طرفی دولت» در حذف گروه‌های فرودست جامعه از شهروندی را زیر سؤال بردند و سعی در نشان دادن رابطه متفاوت دولت با شهروندان زن و مرد داشتند (فالکس ۱۳۹۰: ۶۹-۷۰). رویکرد متفاوت دولت به زن و مرد در دهه ۱۹۸۰

با توجه به تقسیم‌بندی حوزه خصوصی و عمومی به خوبی قابل فهم است. حمایت لیبرالیسم از این تقسیم‌بندی در واقع در خدمت ساختار اقتصادی و بازار بود. جانبداری از معاملات اقتصادی و منافع طبقه متوسط رو به بالای جامعه باعث شد که مردان (و نه زنان) به واسطه دسترسی به منابع اقتصادی، صاحب حقوقی در نظر گرفته شوند که غیرقابل انتقال بود و هیچ اقتدار سیاسی نمی‌توانست آن را سلب کند.

در رویکرد لیبرالیستی، حوزه عمومی در خدمت منافع مالکان دارایی‌ها در حوزه خصوصی بود و طبیعتاً از این منظر تعداد کمی از زنان جزو گروه مالکان دارایی‌ها محسوب می‌شدند. بدین ترتیب، حوزه خصوصی مبنای یک رابطه نابرابر میان زنان و مردان شد که با مالکیت ارتباط نزدیکی داشت. پس موقعیت یک زن - شهروند در حوزه عمومی تابع موقعیت همسر و پدر وی تعریف می‌شد و زنان نه تنها شهروند فعال به شمار نمی‌آمدند بلکه قادر به ایفای نقش شهروندی نیز تلقی نمی‌شدند. کارکرد پنهان رویکردهای لیبرالیستی، در واقع، متفاوت بودن شهروندی زنانه و مردانه بوده است. از همین رو، تقسیم‌بندی حوزه عمومی و خصوصی، علاوه بر آنکه یک ساخت سیاسی در جهت حفظ منافع مردان بود، بر وجود روابط قدرتی عمیقاً سیاسی دلالت

* دانشجوی دکتری مطالعات زنان nassimasharyat@gmail.com
1- citizenship